

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 36-ы
№ 80 [2234]
10 кастрычніка 1967 г.
АУТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАВЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННИКАУ БССР

Гэты здымак зроблены ў мінскім магазіне «Дружба». Пяцьсот выданняў па ўсім галінах вядоў прадстаўлены тут на дэкада кніг ГДР, прысвечанай 10-гадоваму юбілею Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.
Вялікі раздзел на выставцы мастацтва літаратуры. На сценках і паліцах — Шылер, Гёте, Гейне, Г. Манн, творы сучасных нямецкіх пісьмннікаў. У магазіне прадстаўлена вялікая даваданная літаратура, кнігі па біялогіі, тэхніцы, медыцыне. Асобнае месца займае літаратура, выдадзеная ў ГДР за 50-годдзя Кастрычніка.

Л. САРНОВА.
Фота Ул. КРЮКА.

ТАК І ЦЯГНЕ напісаць, што бульба — другі хлеб. Ёмкае вызначэнне, але вельмі ўжо банальнае. Я перабраў у памяці яшчэ з дзясаткаў «эпітэтаў» і параўнанняў. І тое было, і гэтае... Даўна што — спакон веку бульба на Беларусі смачнейшая ежа, жадаць пацешнак. Пра яе і песні, і танцы, і казкі, і прымаўкі. Разумны чалавек некалі сказаў: «Да бульбы — хопіць і скаржыні».

Адным словам, нахай жыве бульба!
Колькі ж садацц на Беларусі бульбы! З такім пытаннем і звярнуўся да Яфіма Якаўлевіча Залескага, начальніка галоўнага ўпраўлення земляробства Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР. Не зазіраўшы нават у пэперы, ён адразу жа адказаў:
— У калгасах і саўгасах — 538 тысяч гектараў, а капі лічыць і прыкладзены часткі, дык недзе каля мільёна гектараў.
Яфім Якаўлевіч абрушае на мяне яшчэ адну астранамічную лічбу — штогод Беларусі прадае дзяржаўе звыш мільёна тон клубняў.
— Нашу бульбу, — гаворыць ён, — ядуць у многіх саюзных рэспубліках, замежных краінах. Плыве яна морамі і авіянамі аж да самай Кубы... Я заўважаю, што параўнаўна нядаўна бульбаводства перажыло некалькі драматычных момантаў. Быў узят у кірунак на скарачэнне пасеваў... Памылка гэтага выпраўлення, — адказвае начальнік ўпраўлення.
— Відаць, пасевы бульбы цяпер з году ў год расшыраюцца?
— Не, вельмі ўжо гады два-тры яны ў нас стабільныя — недзе 530—540 тысяч гектараў (у калгасах і саўгасах). Гэта для рэспублікі дастаткова. Зараз

3 МАРКАЙ 1968 ГОДА

На кінастудыі «Беларусьфільм» запущаны ў вытворчасць тры фільмы, на якіх будзе сталець марка 1968 года. «Годны да нестрашай» — так будзе называцца трагікамедыя на матэрыяле Вялікай Айчыннай вайны, ліную ставіць рэжысёр У. Рагавой (сцэнарый Я. Савела выступае ў якасці супастаноўшчыка). Здымае фільм аператар В. Нікалаеў, мастак — В. Курбарав.
Фільм «Іхто іншы», які ставіць па сцэнарыі С. Нагорнага рэжысёр І. Шульман (аператар Ю. Сокал, мастак У. Белавусав, кампазітар Г. Вагнер), расказае пра судавою, янога нечаканыя аналёзіцы прымуцілі вярнуцца да даўно закончай справы.
Фільм «Іван Манаравіч» па сцэнарыі В. Саўчанкі здымае рэжысёр І. Дабрылюбаў. Герой карціны — 13-гадовы хлопчык Ваня асірацеў, але ўзвальвае на себе ілюзіі аб чужой самі. Так Ваня становіцца Іванам Манаравічам...
У нашых гадах будзе запущаны ў вытворчасць яшчэ адзін фільм, уключаны ў план 1968 года. Гэта «Сыны ідуць у бой» — другая частка партызанскай дылогіі, ліную В. Тураў ставіць па сцэнарыі А. Адамовіча.

У МАСКВЕ...

Прафесар Аляксандр Фартушанка, адзін з кіраўнікоў работ па калароваму тэлебачанню ў Савецкім Саюзе, сказаў:
— Регулярныя перадачы электроннага тэлебачання ў СССР пачеліся ў 1938 годзе, калі многія краіны Еўропы да такой работы яшчэ не прыступілі. Першыя ж каларовыя перадачы па так званай сумяшчальнай сістэме (які можна было прымаць і на чорна-белых прыёмніках) пачаліся ў Савецкім Саюзе ў сярэдзіне дзясатых гадоў.
З сакавіка 1965 года, у адпаведнасці з пагадненнем аб навукова-тэхнічным супрацоўніцтве між СССР і Францыяй, пачаліся работы па стварэнню савецка-французскай сістэмы каларовага тэлебачання СЕКАМ-III. Ад сістэм, прынятых іншымі краінамі (амерыканскай ЭНТЭСІ і заходнегерманскай ПАЛ), яны адраўніваюцца параўнаўна прастой, магчымасцю лягчэй запісаць перадачы на вядомым тэлефоні і па-

ЭКРАН, РАСКВЕЧАНЫ ДРУЖБАЙ

...І У ПАРЫЖЫ

— Па працы ўсёй перадачы, — сказаў генеральны дырэктар французскага радыё і тэлебачання Жак Бернар Дзіопон, — адлюстраванне было здавальняючае. Была толькі адна непапеда, якую удалося хутка ліквідаваць, так што мы задаволены гэтай перадачай і верым у будучае сістэмы СЕКАМ.
Мне хацелася б падкрэсліць тая вялікі намаганні, якія ўнеслі савецкія інжынеры і тэхнікі для дасягнення такога вялікага поспеху. Гэта наглядны прыклад савецка-французскага супрацоўніцтва ў навуцы і тэхніцы.
— Якое значэнне ў Францыі надаюць развіццю каларовага тэлебачання?
— Мы лічым, што каларовае тэлебачанне ўзвугле, і стварэнне сістэмы СЕКАМ у прыватнасці, з'яўляецца важным момантам у развіцці сусветнай культуры. Чорна-белае тэлебачанне, вядома, са-дзейнічала распаўсюджванню дасягненняў культуры. Але яго магчымасці ўсё ж абмежаваны. Каларовае тэлебачанне з'яўляецца больш дакладна адлюстравваюць з'явы прыроды і дасягненні ў га-

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

БУЛЬБА

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказваюць: начальнік галоўнага ўпраўлення земляробства Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР Я. Я. ЗАЛЕСКІ, акадэмік Акадэміі навук БССР, Герой Сацыялістычнай Працы П. І. АЛЬСМІК, загадчык кафе «Бульбяная» Н. П. МАЦКЕВІЧ, намеснік міністра харчовай прамысловасці Я. Ф. ВАЛАСТНЫХ.

пастаўлена задача інтэнсіфікаваць вытворчасць, перапросту кажучы, павялічыць ураджайнасць і знізіць сабекошт бульбы.

— Які селета ўраджай бульбы?
— Уборка яшчэ не закончана, але папярэднія разлікі дазваляюць меркаваць, што на круг па рэспубліцы будзе недзе 112—113 цэнтнераў за гектара. Гэта значна больш, чым летас, хоць пагодныя ўмовы селета і не вельмі спрыялі — лета было гарачае, мала ішла дажджы, там-сям бульба падгарэла... Але ў асобных гаспадарках ураджай проста рэкордны. У саўгасе «Любавіні», напрыклад, на кожным з 403 гектараў (там тэрэфінікі), сабралі на 360 цэнтнераў клубняў пры сабекошце каля 2 рублёў за цэнтнер.
— Відаць, такі нізкі сабекошт — вынік комплекснай механізацыі?
— Так, так — тэхніка. Машынамі бульбу садацц, машынамі апрацоўваюць пасевы, ну і ўбіраюць...
— Які, наогул, цяпер па рэспубліцы ўзровень механізацыі ў бульбаводстве?
— Машынная пасадка прымяняецца прыкладна на палове плошчы. Убіраецца тэхнічнай трэццю пасеваў... Мала.
Я заўважаю, што бульбу наогул не шануюць у механізацыі. Саджалкі «СКП-4» — гэта яшчэ туды-сюды, хоць і яны даволі капрызныя — аграномы заўсёды скарадацца, што пакуль адрэгулюеш машыну на пэўную норму высадкі, дык сем патаў сыдзе. А вось уборачныя машыны нікоя ўсякая крытыка. Памятаю, некалькі гадоў назад навалялі ішлі ў гаспадаркі бульбаводчыны камбайны «КР-2», які іх называлі ў вёсцы «жэкарны» — цяжкія, грувацікі. Аж сстрашна было глядзець, як гэтая гара жалеза рухаецца па полі, перамаляючы камякі разам з бульбай. З аднаго клубня ажурна абдзяраў, другі раскручываў у кашу. Потым гэтыя камбайны масцовыя механізатары пераабраілі на звычайныя капалкі, але і тут карысці было не многа. Лепш зарэкамандвалі сабе простыя бульбакопалкі «КН-2». Здаецца, іх выпуская наш Лідскі завод сельгасмашін...
— Так, Лідскі... Гэтыя капалкі і зараз прымяняюць на сабе асноўную нагрузку на механізацыю ўборкі.
Я кажу, што такая механізацыя мае вельмі адносны характар. Капалка ж вытрасе клубні на зямлю, і, каб сабраць іх, трэба шмат рабочых рук. Амаль тое ж, што збіраць за плугам...
— Ну, ніякім канём не ўгоніцца за капалкай — яна ж дае за змену 3—3,5 гектары, — гаворыць Яфім Якаўлевіч. — Але, вядома, камбайн зусім іншая справа... Вы гаворылі пра «КР-2». Яны зараз амаль не прымяняюцца. Есць іншыя — «К-3». Трохі лепшыя, але ціхаходы — змяна выпрацоўкі не больш за паўтара гектара. Праўда, селета, мы набылі 300 бульбаводчыных камбайнаў у Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Яны зручныя — адначасова ўбіраюць і сартыруюць бульбу. Але зноў-такі не ўсё добра. Машыны разлічаны на шырыню мікрадокоў 62 сантыметры, а мы садзім з шырынёй у 70. Таму камбайны рэжучэ клубні. Выйсце адно — ці прасіць нямецкіх таварышч змяніць канструкцыю машыны, ці нам па-іншаму садацц бульбу...
Адным словам, як бачыце, механізацыя пакуль што не пахвалілася. Капі да гэтага яшчэ дадаць, што гаспадаркі адрываюць хрэнічы неадох запасных частак да тэхнікі, дык стане зразумелым, чаму на бульбяных плантацях пераважае ручная праца.
— І сабекошт бульбы высокі?
— Па саўгасах 4 рублі 70 копеек за цэнтнер. Гэта дарагавата. А ў калгасах яшчэ вышэйшы. Але ўсё роўна большасць гаспадарак мае ад вырошчвання бульбы значныя прыбыткі. Дзяржава ж за бульбу добра плаціць — у сярэднім па 6 копеек за кілаграм... Гэта вельмі стымулюе барацьбу за высокі ўраджай. На месцах шуюць розныя спосабы для гэтага. Удасканальваюць аграэхніку (дарчы, зараз міністэрства рэкамендуе загущаныя пасадкі бульбы, што дае добры эфект), набываюць новыя, высокапрадуктыўныя гатункі бульбы...
— Дарчы, якія гатункі самыя эфектыўныя?
— Я думаю, што з гэтым пытаннем лепш звярнуцца ў Інстытут плодагародніцтва і бульбы.
— Вось я ў Смакхавалічах. Тут, у дваццаці кіламетрах ад Мінска, вядомы на ўсю краіну навукова-даследчы Інстытут, нядаўна ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.
— Вас цікавяць гатункі бульбы? — намеснік дырэктара інстытута па навуковай частцы З. А. Дамітраве, не задумваючыся, адразу рэкамендуе: — Акадэмік Пётр Іванавіч Алісмік, вельмі хто лепш за ўсіх можа расказаць пра гэта.

[Заканчэнне на 4-й стар.]

3 ЮБІЛЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ

М. МАНАСЗОН. Першы дзень Савецкай Беларусі (масла).

ДЛЯ ТАГО, хто мысліць дыялектна, гэта аксіёма: з кожнай эпохай, з кожным новым пакаленнем змяняецца чалавечы грамадства, яго культура, мастацтва. Але ў чым гэтыя змены? Што новага дае час сапраўды чалавечы ў розных сферах дзейнасці? Гэта ўжо пытанні, якія патрабуюць даследавання, прычым даследавання выдатна і шматбаковага, бо справа датычыць самага поспеху гісторыі, разумення рухавіч іх прагрэсу.

«Нават не вераць у прагрэс у мастацтве, можна сказаць, што мастацтва заўсёды рухаецца сярод нывізіянаў і што фазы чалавечата двух адностроўваюцца ў ім» — так у сваю час пёраў Эміль Залы. Іменнічыя вызначыць сутнасць новых пошукаў у літаратуры. А ў наш час?

Найважнейшы змены, што прынесла Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, — усустраеў закруцілі самыя карысныя асновы і мастацтва. Гісторыя шматлікая і шматлікая савецкай літаратуры, гісторыя ўсёй сусветнай літаратуры XX стагоддзя перапанавана павяржлівае гэта. Есць безліч прыкладаў, у якіх могуць вылучацца і вылучаюцца здатныя сучаснага сусветнага мастацтва ў сьвятле ідэй і адзіценняў Кастрычніка. Мы паставілі ў загалую тры словы. Яны шматзначныя. Яны надзвычай адназначны. У іх, як у фокусе, сабраны філосафскія сэнсы мастацтва. Значыцца, загаловак абавязвае да вельмі многага. Таму агаварэліся: нахай тое, што пішацца тут, чытаць разглядае толькі як сціпую спробу, толькі як контурную пастаўку праблемы.

Феномен чалавеча. Парадокс чалавеча. Загада чалавечай душы... Колькі вынаходзілася і ўжывалася слоў, каб перадаць меру складанасці чалавечай асобы, яе прадгісторыі і яе сучаснай гісторыі, яе стымулаў да дзейнасці і паводзінь, яе сувязей з да сабе падобнымі і яе ўнутранымі таямніцамі... Ці можна сабе ўявіць справу так, што калі-небудзь будзе да канца пазнаны і раскрыты чалавек? Мушці, не. Нясмыслена павялічваецца магчымасць навукова-тэхнічных сродкаў пазнавання чалавеча, але ж і сам ён не стаіць на месцы ў сваім зямлі і сваіх праяўленнях.

Адзін пры ўсім гэтым багавярэнне, што бітва за ўсебаковае пазнаванне чалавеча рэарганізацыя перамаганася. Усе віды сучаснага навуковага ўзбраення пучаны ў ход, каб узяць кіраўніцтва за крэ-

Н. ПЕРКІН МУДРАСЦЬ ПАЗНАННЯ ЧАЛАВЕКА

пасты. І справа не толькі ва ўдасканаленні сродкаў вывучэння арганізма і псіхікі чалавеча. Не толькі ў адкрыццях палеанталогіі ці антрапалогіі. У XIX ст. здабыта збор навуковага пазнавання чалавечата грамадства і дзякуючы якой практычна пераўтварылася свет.

«Тэлепах аб Фейнбергу» К. Маркс пісаў: «Але чалавечая сутнасць не ёсць абстракт, уласцівы асобнаму чалавечу. У сваёй сапраўднасці яна ёсць сумнасць грамадзкіх адносін». Заданца, пратэставіць грамадзкіх адносін. Але колькі яна напавяляла чалавечы намагацца? Яна з'яўлялася новаадкрытай вышэйшай, адкуль мінулае, сучаснае і будучае чалавечата паўсталі ў новым святле, ў іншых абрысах. Гэта быў знойдзены ключ да разумення прычын і характару пераўтварэнняў у самым чалавечу.

У лёсе мастацтва з таго часу пачалася новая эпоха. Мастацтва не мае гатовых рашэнняў, іх у яго не можа быць. Што ж да магчымасцей, то іны магчымасць быць меншымі ці большымі ў залежнасці ад розных прычын, і не ў апошняю чаргу ад зыходных пазіцыяў даследавання жыцця. Марксам глыбока пусціў сваё карэнне ў навуку яшчэ да Кастрычніка 1917 года, калі з'явіўся тэарэтычны грунт сацыялістычнай рэвалюцыі і мастацтва пайшло ў сваім развіцці шляхамі, якія вызначыліся і новай рэчаіснасцю, і рэвалюцыйнай тэорыяй, што давала пісьменнікам сапраўдную філосафію чалавеча.

Мы казалі, што мастацтва не мае гатовых рашэнняў. Яно не ідзе і простымі шляхамі. Невядакова так моцна ўсталявалася ў літаратуры-крытычнай тэрміналогіі слова «пошукі». Сама рэвалюцыйная рэчаіснасць, хоць і надзвычай плёная для мастацтва, вызначалася найважнейшай складанасцю. Што да метадаў, то яе можна параўнаць з падольнай альбо з сігнальнымі агнямі ў аня сьветлі, але не падымае жывога, ястасноснага, самастойнага даследавання жыцця. Справа ж ідзе аб творчым працэсе. А хто такі мастак? Іны чалавек з аднакамі сваёй асобы, асяроддзя, часу. Бывае і вы-

ЛЕКТОРЫЙ РАБОТНИКАУ ТЭАТРА

Дыягі пачаў работу творчы лектарыі, арганізаванай Беларускай тэатральнай арганізацыяй.

У гэты дзень работнікі тэатраў прынялі першы лектарыі Міністэрства культуры БССР К. Рабароніч у якасці лектара па тэме «Тэатральнае мастацтва ў 50-годдзя Савецкай ўлады». Намеснік старшыні праўдзі Беларускага тэатральнага аб'яднання Ул. Сталычэцкі пачаў лектарыю з тэматычным аглядам дэкады.

Работнікі тэатраў прэсуюць лекцыі «Літэратура і мастацтва», «Масквінскі» — асабліва цікавыя «Традыцыі і інавацыі ў мастацтве», «Роль драматычнай Ліны Кувалы і Якуба Коласа ў развіцці беларускага тэатра».

В. ЖАЛІЗНЯК.

ных барацьбітоў за свабоду — «байцоў-камунараў». Яднанне, братэрства па класу — вось што было галоўным і што найперш апыналася паэзіяй.

Ах сакі, вернікуны! Мінскае, ды і прыклад, каб навець утрымаць волю сінг... (вершы «Гром»)

Тое ж збральнае значэнне мае, напрыклад, каваля ў палі А. Гурло. Гэта волат, што стваряе новы свет. «Ідзець мы наперад, спрыць попл і дым»... З гісторыі савецкай літаратуры вядома, што тэндэнцыя прагматычна абраўнасці, абугульненасці талі ў сабе неабходна, але ж неадох застанца неадохна. Справа яшчэ ў тым, што з'яна можа вылучацца больш альбо менш нармальна ў залежнасці ад людзей — яе неабходна. Часам да звычнага захавання масай, часам да прымянення прымітыўнага разумення рэалізму мастацтва альбо сцяганне, аднабаковае, абстрактнае ўраўненне аб рэвалюцыі. Спалучацца ж нейкім чынам у папулярнага тады паэта Ул. Крылава гордае шматзначнае слова «мы» у кашуныны аэлікам — «во імя нашого заўтра» — сожкам Рафаэлі, растопчэм іскуства чыста». А Рафаэль жа жыў дзеля таго, каб увячыць чалавечы характар...

Паслухаў аўтара артыкула «Ці ёсць у нас пралетарская культура?», які быў змечаны ў № 1 за 1922 год пераўдзельнага выдання «Вперёд» (Мінск), то пра-дэкарытаў трэба адзначыць праз і тэатр, ды і галоўнае роля адзначыць акцёру-індывідууму, дзе «адзінае гэтае, а ма-са глядзіць і маўчыць». Толькі на вуліцы, маўляў, у масавых дэманш, калі акцёр і глядач разам, можна па-спраў-данаму перадаць народную перакананасць. Не раз павяржліва ісціна, што рэвалюцыйная фразеалогія яшчэ не ёсць рэвалюцыйнай тэорыяй.

Агульнавядома, як вясмейваў Леанід амагараў звышнаватарскіх лоўцаў, ад-стойваючы пазіцыю сур'язнага, удумлівага стаўлення да спадчыны. Не ўсё гучна-новае ёсць прагрэс, не ўсё старое ў ма-статве — грах і руціна. Марксам зва-яў-ляў сусветна-гістарычнае значэнне тым, што ён не адкінуў ранейшых завабў, а, наадварот, «засвоў і перапрацаваў усё, што было каштоўна ў больш чым двух-тысячагадовым развіцці чалавечай душы і культуры» («Аб пралетарскай культу-ры»). Ці не тое ж у мастацтве пазнанні чалавеча?

[Заканчэнне на 3 стар.]

Пяты год працуе ў Брасце народная музычная школа. І пяты год выкладае ў ёй на грамадзкіх асновах Яна Патрушэвіч-Альшэўская. Вы бачыце яе на агульнай са сальфеджыю з кіраўнічца А. Гладкіх, мастакам А. Чыраўю і інсты-туцыяй Н. Пашкоўвай.

Фота Р. МЯСОНА.

ШЧАСЦЕ БАРАЦЬБЫ

Кніга апавесцей «Трывожнае шчасце» адзін з самых лепшых сярэдніх чытачых твораў Ш. Шамкіна. Яе галоўны герой Пятро Шалатоўца і выпуктаваная матэрыяла. Чыста прыгодніцкім нечаканым павяртам падзей не хлапе псіхалагічнага зместу.

Аповесць «Мост», якая заключае цыкл «Трывожнае шчасце», расказвае пра жыццё калгаснян пераможца і выпуктаваная матэрыяла. Чыста прыгодніцкім нечаканым павяртам падзей не хлапе псіхалагічнага зместу.

Навясціны юнак, які толькі пачынае самастойнае жыццё, трапляе на фронт. Пра гэта апавядае «Агонь і снег», аповесць, напісаная яго дзядзькай Шалатоўца. Аўтар дзядзькавых нататкаў шыра і прэдаўжае дэкашчыра, крыведуша не толькі па абавязку сакратара партыйнай арганізацыі, але і па абавязку душы.

Праўда, Пятру часам нестасе той рашучасці, з якой ён дзейнічаў у гады вайны. Але прайшоўшы праз суровыя выпрабаванні, ён застаецца верным нашым ідэалам, адстойвае прынцыпы, асацыяцы, шчырасці, сумленнасці. Яго нявідавочнае жыццё ў барацьбе за гэтыя ідэалы.

Беспрычэная заслуга пісьменніка, што ён змог пераказаць у аповесці характары героя, пашырэнне і паглыбленне яго сувязей з жыццём. І. Шамкіна ўзабачыў нашы творцы і значны творца.

Іван Бадэкоў, супрацоўнік рэдакцыі «Камуністычнага шляху».

Г. Макарава ў ролі Лізаветы.

ШЧО ДРЫМІ ФАРБАМІ

Калі яна, Лізавета, з'явілася ў змрочным доме Сыраварых, там адразу стала святлей. Ад яе рукі рухнулі на хустцы, ад румяных шчок, бліскучых вачэй, аспяляльнай усмешкі. Яна прынесла з сабою сваячыннай настроі. Ва ўсе куткі падобнага на камфартабельны скарпета, дзе нават плывуць і сферацыя цыянка, прынёс яе гучны і пячучы голас. І ўсё Лізавета — як сонечная вясёлая паводка, шумячая, радасная, свавольная.

Лізавета — Галіна Макарава. У складаным спляценні падзей і лёсу яе наўсёмі драмы «У мяшчэцтве» Лізавета ясная і протая. Але гэта яснасць і протая і цясная і чыстая натуры, рысы чалавека, які зведзе працу, гора, адзіноту — і не згубіў веру ў шчасце.

Мне здаецца, што Лёнаў перадаваў 6, убачыўшы Лізавету ў спектаклі кулацкага тэатра. Таму што, калі нават Лізавета арыстыкі Макаравай не вельмі падобная на вобраз, які склаўся ва ўяўленні аўтара, дык яна дэкладна перадае тую талкаўнасць, у якой напісаная роля; арыстыка ідзе ў сабе мажорнаму тэму, без якой спектакль быў бы спрыснены.

Лізавета Галіна Макарава — разумніца, хая часам і любіць прыкнічуць зусім праставу і наўняй. Яна ведае чыну сабе, сваячыннай, ведае, як яна патрэбна людзям. Ні на адну мінуту не здыраецца Лізавета на месцы, лётае па дому, нешта ўдакладвае, распараджаецца, жэртам і ўсё ўсё дае парадзі. У яе імгненна мяняецца настроі: то яна запалена, то накрывіцца, то раптам засмяецца, і ўсё гэта абавязкова на ўвес голас. Нават хваліцца Лізавета — калгасан, ордэман; маваць дымі мучам — не стрымліваючы сябе.

І разам з тым ёй уласціва сялянская далікатнасць. Яна аберае Зою, падзаказ, які цяжка дэдуцьне стаяўца дарослая ў сям'і Сцяпана Сыраварыха. Шумячая Лізавета такая чыстая ў думках і паўчачы, што побач з ёю нават бязтэматычныя, выдае напружана, бо ён здагадваецца, што гэта жанчына бачыць яго наскрозь.

Так і атрыліваецца ў спектаклі: жыццё Лізаветы і тэкі, як яна, — пераходзіць існаванню Сцяпана, яны — антыподы, яны з розных полюсоў, і будуць уласны лёс па розных маральных законах.

ШТО ЧЫТАЦЬ ПРА ТВОРЫ, ВЫЛУЧАНЫЯ НА ПРЭМІІ

- Аляксей РУСЕЦКІ. Пэзма «Яго Вялікасць». Чалавек. «Звязда», 10 чэрвеня 1966 г.
Ц. Лікумоўніч. Пра вельмі разнаплановы чалавек. «Літаратура і мастацтва», 3 чэрвеня 1966 г.
М. Стральцоў. Лірыка заўважвае паломніцтва. «Полымя», № 7, 1965 г.
Р. Дзюбаў. «Я разлавіўся з маленства жыву». «Літаратура і мастацтва», 24 ліпеня 1964 г.
Арыадэ ЧАРНЫШЭВІЧ. Рамаванне «Засцэнка Малінаўка». С. Андрэенка. Своеасабынасць раманнага. «Літаратура і мастацтва», 19 чэрвеня 1966 г.
Д. Бугаёў. Творчая справядача. «Беларусь», № 9, 1965 г.
П. Дзюбаў. Чалавек і гісторыя. «Літаратура і мастацтва», 8 чэрвеня 1966 г.
Д. Бугаёў. Трагічны момант мастацтва. «Полымя», № 11, 1964 г.
В. Даміевіч. Далекае і блізкае. «Беларусь», № 12, 1964 г.
Рыгор ШКРАБА. «Харытар, стыль, аўталі». Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў. В. Буран. Адно ў свет мастака. «Літаратура і мастацтва», 13 жніўня 1965 г.
Д. Бугаёў. Творчая справядача. «Беларусь», № 11, 1965 г.
К. Куляшоў. Крытыкі даследвае мастацтва. «Дружба народаў», № 7, 1965 г.
А. Гардзіч. Лабораторыя творчасці. «Савецкая Беларусь», 11 чэрвеня 1966 г.
Уладзімір КОРЭВІЧ. «Шматгалоссе жыцця». Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў. Д. Бугаёў. Пятрабальнасць крытыкі. «Літаратура і мастацтва», 22 кастрычніка 1965 г.
В. Каваленка. Шматгалоссе жыцця і літаратуры. «Полымя», № 8, 1966 г.
Кінафілім «Масква — Генуя». М. Вялічэнін. Ад Перакопа да Генуі. «Літаратура і мастацтва», 15 верасня 1964 г.
В. Даміевіч. Масква-Генуя. «Літаратура і мастацтва», 21 кастрычніка 1964 г.
В. Даміевіч. З місіямі міру. «Народнае імя», № 8, 1964 г.

В. ГОВАР.

НА ЮБІЛЕЙНАЙ рэспубліканскай выставі, якая і стала ў адно палацка, напісаная, як кажуць, у духу пераможцаў, да мяне падыйшоў знаёмы мастак. Ён доўга разглядаў палатно, потым сказаў: — А ведаеце, кожна часам хоча адлучыцца ад гэтых рэчах... без эфектнай кампазіцыі, без незвычайна спалучэння фарбаў. — Ведаю, — сказаў я, — на паўсур'ёзна-напярэдням, — сёння модна рабіць незвычайныя кампазіцыі і ўрываць нечаканыя спалучэнні колераў. Але мода ёсць мода... — Што вы? — спалохаўся мастак. — Пошукі вельмі патрэбны. Ведаеце, нешта новае і глыбокае.

„РЭЖЫСЁРСКАЕ“ ЦІ „НАТУРЭЛЬ“?

Гэта гаварыў немаўды мастак. Ён вучыўся, доўга працаваў ды і цяпер яшчэ працуе ў духу пераможцаў. Але ясна адчувае вельмі значны момант новых вышэйшых сродкаў і прыёмаў, якімі сёння паспяхова карыстаюцца многія мастакі. Та на першы погляд фармальнае пытанне творчасці, але мае яна вельмі значнае для ідэяльна і эмацыянальнага зместу твораў.

Вось карціна М. Данцыга «Мой Мінск». Ясна адчуваецца геаметрызм і лабудовы. Выразныя лакальныя планы. Мастак кампаануе вялікімі масамі, аддзяляючы іх адна ад адной і ў той жа час шукаючы шліх аб'яднання. У яго атрымаўся трохі схематызаваны аналітыка-сінтэтычны вобраз наша горада. Тут няма надраб, няма занадта дэталі, няма жывапісных масы, амальнікі пераходзі. Аднаства дасягаецца ўдалымі адноснымі спалучэннямі розных палюсоў. І цікава, што, нягледзячы на, можна сказаць, «галюны» падыход, мастак стварае ў карціне пэўны настроі.

Натура тут добра адчуваецца, але яна старанна перапрацавана, асацыявана. Вельмі значна ролю, відаць, адыграў у працэсе творчасці не толькі рацыянальны пачатак, а і інтуітыўны пошук. У выніку атрымаўся цясная, завершаная карціна.

І ўсё ж хочацца спрачацца з мастаком востра па якому пункце. Мне сабыста цяжка прывіда менавіта тую вобраз наш горада. Выразны ў рэалістычным фарбах, на фоне якіх розна вылучаюцца белыя плямы снегу, складаныя з прамавугольных аб'ёмаў, такіх жорсткіх і вострых шук, здаецца, аб іх кромі можна паразацца, насычаны рознім, нечаканым, але застылым рытмам, Мінск выглядае нейкім экзатычным. Такі горад навін стаяць надзе на поўдні, непадалёк ад вострых, рудых скал, у ім павіны жыць людзі з розна акрэсленымі экспрэсіўнымі характарамі. Магчыма, мастак укладваў у сваю работу іншыя думкі, але мне яна прачыналася так.

Уд. Стальнашонок у новых работах «Якуб Колас» і «Вухтама» таксама імкнецца па-новаму выкарыстаць вышэйшыя сродкі. Якуба Коласа мастак паказвае ў круглым калельніку і накінутым на плечы паліто, якое змякчыла квадратныя вуглаваты лініі, вызначыла плавны, мяккі сілуэт. Атрымаўся выразны рытм паўкруглых ліній, які падкрэслівае асацыяцыю і паўшчынальным завяршэннем рамы. Такія кампазіцыя асацыяцыя ў нашым уяўленні з работай старых майстроў, якія падобныя прыёмы дасягалі ўраўнавання законанасці, спакою і ідэальнай гармоніі.

Зусім па-іншаму вырашана палатно «Вухтама». Тут персанажы ўзяты ў момант луната назірання — яны быццам сабраліся для катаграфавання. Така гэта тыпу панорама таксама тоіць у сабе вялікія магчымаці: людзі, калі яны нават і пазіруюць, не могуць не застацца самімі сабою, яны абавязкова працягваюць свой характар.

Сёння мастак робіць многія кампазіцыі з вольным на тэку «натуральнае» назірання — тэйнае або яўнае. Трое сядзяць у карціне «Ураджай» М. Савіцкага амаль адрыта пазіруюць. Пазіруюць і жанчына з дзіцем, і партызан на кані, і жанчыны, якія ў строгім рытме сганулі спіны, сіцелючы лён («Партызанская мадонна»). Пазіруюць у «Аршанскіх партызанках» людзі, якія бягуць. У М. Данцыга ў палатне «Беларусь» — маці партызанская. Таксама ўзяты гэты прыём. Ідэальна чыста ён і ў работах А. Малішэўскага і ў новых пейзажах В. Цвірко.

М. Савіцкі ў карцінах, што адносяцца да выставы, выкарыстоўвае пэўна арганізаваны рытм, рух, жэст, спалучэнні і прадметы. У палатне «Партызанка» Благада ён дамагаецца ўзмацнення рытму, выкарыстоўваючы ўсю дэ-тэры ноты, якія паўтараюцца. У адным ракурсе мастак паказвае ўсіх спяваючых немаўлят, якіх хаваюць, у адным — некалькіх жанчын, якія іх трымаюць, у адным — партызан, якія стаяць побач. Варыянты тут толькі ў жэстах рук (дарчы, жэсты можна бы-

нараціны. Яна вырашана ў пэўнай сэрэбрыстай фарбах, на фоне якіх, як падмай, гучаць розныя акценты чырвонага і аранжавага. І ўсё ж адчуваецца, што карціна не дапрацавана кампазіцыяна.

Пра Данцыга «рэжысёра» можна сказаць, што ён не сабраў у адно цясное раздобраення жыццяніцкія масы, зрабіў напружаныя акценты — часам на другарадных дэталях, не арганізаваў па-сапраўдному прастору палатна, рытм, колер. Між іншым, кампазіцыйны недахок адчуваецца і ў больш ранніх работах мастака (напрыклад, у рабце «У заводскай сталовай»).

Але тут палатны мелі свае вялікія вартаці — у першую чаргу адчуваецца уважлівае вывучэнне натуры, не толькі ў сэнсе выпісанняці тыпачку, але і ў перадачы ўзаемаадносін людзей, гарманізацыі прадметаў свету.

Цяжка адразу сказаць, ці правільна зрабіў мастак, перакладваючы на стварэнне чыста рэжысёрскіх работ. Магчыма, выказаць пэўныя думкі тут як быццам больш шырока, але ўдэ ўважэння іх гэтая форма больш складаная, цяжкая. Перадача не столькі знешніх, колькі ўнутраных чалавечых сувязей, думак, паўчачы прабу напружаных аўтарскіх пошукаў, выдатнага ведання дэсэннаў і сусветнага вышэйшага мастацтва, дакладнага ўжывання пэўных мастацкіх прыёмаў. А галоўнае — арганізацыя насычэння твора каля, паўчачы. Да гэтага ж амаляны пэўнае адмаўленне ад натуры, пераход вобразнаў людзей у сімвалізацыю, многіх план паўчачы аўтара многіх пераваг класічнага жыццяніцка. Але, відаць, можна знайсці шліх арганізацыі сінтэзу класічнай натуры і новых вышэйшых сродкаў.

Менавіта такая спроба сінтэзу адчуваецца ў рабце І. Стасевіча «Кітава». Гэта не замалеўца з натуры. Кампазіцыя цясная пабудавана — скаманаваныя фігуры ярайдана пана, прадметы і амаляваныя людзі, лініі гарыць у вялікім чырвоным сонцам. Аўтар больш прытрымліваецца натуры, чым М. Данцыг. У карціне ёсць пэўныя вобразы людзей, і ўзаемаадносін. І ўсё ж адчуваецца сутнасць лабудовы. Расстанука людзей і прадметаў нагадвае белетную сцэну з малымі вышэйшымі заданіям. Ідэя больш дэларуецца.

Мяне сабыста больш вабіць раннія работы мастака — тыя ж «Салігорскія шахцеры», дзе аўтар паглыблена вывучае натуру, назірае непасрэднае жыццё.

Няўдалая, на мой погляд, і «рэжысёрская» трыціна П. Крохалева «Калектывізм». Усё тое, што тут паказана — не новае, не арыгнальнае. Але спрэчна нават не ў гэтым. Галоўнае, што тут няма сапраўды выразнага, як гаварыў Станіслаўскі, «сто перагана» жэсту, які з'яўляецца мастацтвам. Няма сваёй тэм. Сваёго погляду. Сваёго паўчачы.

І тое ж самае, мне здаецца, трэба сказаць пра работы В. Жолтат. Пахваліліся ён спробы знайсці новыя вышэйшыя сродкі, але, шыра кажуць, яны ні да чаго чынавага не прынадуць. Наадварот, паўчачы новыя работы мастака больш рацыянальна, адчуваецца, што ў мастацтве пачынае знікаць моцны матэрыяльны свет, прыгажосць і настычнасць. Той кампазіцыйны недахок, які раней заўважваўся за моцна зробленай натуры, сёння літаральна рэжа вока, напрыклад, у карціне «Вартаніс».

Вялікі магчымаць новых вышэйшых сродкаў вабіць і многія мастакоў старажытнага палатна. Пошукі кампазіцыйнай незвычайнасці, выразнасці адчуваецца і ў трыціну Я. Зайчанава «Мая рэдубна ў гады Айчыны». Аднак спроба кампаанавана па-новаму вялікія масы народа, мне здаецца, не зусім удалася аўтару. Адчуваецца, што мастак, паставіўшы перад сабой складаную кампазіцыйную задачу, спыніўся на паўдарозе. Асноўная цяжкасць, мне здаецца, была ў тым, што неабходна было спалучыць надгледжаную ў жыцці натуру і кампазіцыю, зробленую па-новаму.

Раціць мастаку, як трэба пісаць, — няўдзячны занятак. «Збоку» заўсёды ўсе праблемы вырашаюцца ясна і беспамылкова, але часта здаецца так, што менавіта тое, што ў працэсе пошукаў здаецца незлагітым, неметагэадным, адрывае потым унутраную энэргію, дамагаецца руху наперад. І таму мае думкі чытаць заўважыў у адным з вышэйшых І. Стасевіча М. Данцыга і іншых мастакоў трыба разглядаць толькі як чыста суб'ектыўныя напіранні, а ўсё ж супрацьпастаўляючы, вынесенае ў загалавы артыкула, я ў вялікім задавальненнем ліквідаваў бы, змяніўшы «ці» на «і», бо мне здаецца, толькі ў сінтэзе гэтых двух пачаткаў, у разумных узаадносна аднаго і другога мастацтва можа дамагчыся вялікіх перамогаў.

ДА АЛЬПЫСКІХ ВЫШЫНЬ ДУХУ

Час — лепшы судзія. Пра філім «Альпійская балада» нямаю спрачацца, але сёння, калі адыйшлі першыя неспадзваныя ўражанні, можна ўжо з усёй ўзабачанасцю сказаць, што гэты твор з'явіўся значным укладам у нашу нацыянальнае кінамануштва. Шырокі рэзананс філім атрымаў не толькі ў нас у рэспубліцы, але і далёка за яе межамі.

«Альпійская балада» дастойна прадставіла нашу кінамануштва на фестываліх беларускага мастацтва ў Сібіры, на Урале, ва Узбекістане, яна дэкла была прынята глядачамі ГДР у час Дзён беларускай культуры. На IV фестывалі Прыбалтыкі, Украіны, Малдавіі і Беларусі Любэ, Румыніі і Італіі выкарыста ролю Джугалі ў «Альпійскай баладзе» — была адзінаццым дыпломам за лепшую жаночую ролю, а Анатолю Забалоцкаму атрымаў дыплом за выдатную апэратарскую работу.

«Альпійская балада» стала пэўным этапам у развіцці тэмы Вялікай Айчыннай вайны ў беларускім кінамануштва. Мы памятаем такія філімы, як «Канстанцін Заслонаў», «Гадзініцы спынілі апоўначы», героі якіх — выдатныя асобы з выключнай, гераічнай бягфармай. Мы ведаем філімы В. Турава, які тонка дасядаваў духоўны свет паўчачы іх сталенне ў час вайны. «Альпійская балада» шмат у чым пашырала колаў жыццяных раій праблем. Ставаральны філім не толькі ўзняў такіх агульначалавечых праблем, як барацьба за свабоду і дэмы, гуманізм і варварства, яны прасачылі праўленне нацыянальнага характару ў новых умовах, паказалі ўзаемазвязь і ўзаемаўплыў нацыянальнага і інтэрнацыянальнага.

Ікраз гэта адначасу Чынгіс Айнтаў у сваім артыкуле ў «Праўду» натрапады адпашына з сёда Саюза кінамаграфістаў СССР.

«Ведаю, што выхад за рамкі традыцыйнай тэматыкі, — пісаў ён, — спалучаны з вялікімі цяжкасцямі. Але калі гэта ўдаецца, трэба меранаваць, што наступнае новае стадыя сталасці нацыянальнага мастацтва. Гэта таварыць пра тое, што ўнутры данай

сваёй гераіні, яе горава адмаўленне вайны і прыгнечання.

Першая вялікая роля Л. Румянцавай у кіно аказалася і першай яе сапраўднай акцёрскай удачай.

Нельга ўявіць «Альпійскай балады» і без мастацтва апэратара А. Забалоцкага. Фільм даў яму яскравую магчымаць выявіць сваю творчую індывідуальнасць, галоўныя асаблівасці якой — умненне падкрэсліць стылістычныя рысы твора, стварыць адпаведныя настроі, пэўна, экстрэма афарбаваную атмасферу дзеяння. Пачыра апэратара праявіўся ўжо ў філіме «Праз могілкі», у «Альпійскай баладзе» ён стаў больш выразным.

Крытыкі адначасу імяненне апэратара стварыць у фільме «свой» пейзаж. Але пейзаж да Забалоцкага — не самамота. Карціны прыроды знаходзіцца ў непарушым адзістве з перажыванымі героімі, дамагаюць раскрыць іх духоўны стан. У «Альпійскай баладзе» лірычны пралог і фінал кантрастуюць з востра драматычнай цэнтральнай часткай фільма. Міншца і рытм дзеяння — павольны, нібы замаруджаны рух камеры над бязмежным ціхам беларускім возерам. Імяны і нібы пудулючы рытм апідуць уяўленне Івана і Джугалі. Кульмінацыйнай сцэнай фільма стаў эпізод, калі ўзнікае дасягаюць альпійскага лугу. Тут у пэўнай меры раскрыўся акцёрскі талент Л. Румянцавай і апэратарскі талент А. Забалоцкага. Вельмі ўдала знята сцэна пагібель Івана. Павольна, лянна, нібы ў стражонным сие клубіцца недзе далёка пад нагамі затуманена бездаш. Гэта — канец, пастка. А потым — адчайны крык і апошня, смаротная бойка Івана з німечкай ачаркам. І нарэшце — снежны абвал, што рушыць нстрыма з вышыні. Бось іконіца ўжо толькі адзін маленькі камельчык. Шчына...

Часціні часопіс «Кіно» (№ 21, 1966) адначасу «стылістычна чысты кадр і выдатную камэру» фільма.

І ўсё ж пра «Альпійскую баладу» не скажам, што гэта апэратарскі фільм, рэжысёрскі-аўтарскі ці акцёрскі. Спатрыбачы вострае і паэтычнае пісьмо Васіля Быкава, трапятная ўсхваляванасць «Любові Румыніавай», адухотленае камера Анатоля Забалоцкага, тонкая дакладная рэжысёра Барыса Сіпанава, каб атрымаўся фільм, праспяваны нібы песня.

«Всяка Цірашні ля двух блакітных азёр» стала для Джугалі ўзаабалеменем радзімы не каханага. Беларусі, сімвалам усяго добрага і святага. Фільм «Альпійская балада» з'явіўся для многіх глядачоў розных нацыянальнасцей ўвабалеменем беларускай кінамаграфіі, яе гераічнай тэмы — тэмы барацьбы супраць прыгнечання, за чалавечую годнасць, за альпійскія вышыні духу».

Вольга НЯЧАЙ.

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ У САОЗ АРХІТЭКТАРАЎ

- Мікола БУРДЗІН. Нарадзіўся ў 1930 годзе ў в. Харкаўскай Палтаўскай воласці. Скончыў Шэсціці мастацкай інстытут. Працягваў працысловае адукацыю ў Вільня, у аддзяленні ўдзельнічаў у конірусках на лепшых працты помнікаў. Аўтар помніка У. І. Леніну ў Віцебску. Працуе начальнікам сектара «Белгіпрахартпрама».
- Іван КВІТНО. Нарадзіўся ў 1915 г. у в. Чырвоная Харкаўскай воласці. Скончыў Харкаўскі чамунальна-будавальны інстытут. Распрацаваў генеральны план Старабына. Працягваў адукацыю ў Цэнтральную плошчу ў Віцебску. Аўтар праектаў стаялоў, павільёна выставы.
- Юлія ЛЫСОУ. Нарадзіўся ў 1925 годзе ў Рымчы. Скончыў Ленінскі інстытут імя Рэзіна. Удзельнічаў у архітэктурных працах у Віцебску, у будаванні вуслоў у Віцебску, у будаванні, Томскі, Магдэбург, Барысава, аўтар шэрагу праектаў.
- Уладзімір САРОЧКІН. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Оршы. Скончыў архітэктурнае аддзяленне Беларускага політэхнічнага інстытута. Аўтар праектаў клубу, дзіцячых ісплоў, жыллага дома для калгаснікаў, сямейнага бетонна-растворнага заводу. Працуе галоўным архітэктарам праектаў «Белгіпрагандлю».
- Міхал ТКАЧУК. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў Ленінградзе. Скончыў Ленінградскі інстытут імя Рэзіна. Распрацаваў праект гарадска-гандлёвага цэнтра на Рагавускай шышы ў Мінску. Аўтар праектаў універсітэта ў Івянжыні, адзін з аўтараў праектаў Рагавіцкага і г. А. Дома мадэлу. Працуе кіраўніком архітэктурна-вытворчай майстарні «Белгіпрагандлю».

